

ВІДГУК

**офіційного опонента,
кандидата педагогічних наук, доцента
Кричківської Оксани Василівни
на дисертацію БОБОВОЇ Людмили**

**«Управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до
навчання у закладах вищої освіти України»,
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Актуальність теми дослідження та зв'язок із відповідними програмами, планами, темами. Зважаючи на сучасні виклики, пов'язані з інтернаціоналізацією вищої освіти, активізацією академічної мобільності, цифровою трансформацією освітнього середовища, а також умовами воєнного стану в Україні, особливої актуальності набуває проблема створення ефективних механізмів управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України. У сучасних умовах українська система вищої освіти потребує нових управлінських рішень, спрямованих не лише на забезпечення якості освітніх послуг для іноземних здобувачів, а й на створення адаптивного освітнього середовища, здатного забезпечити їхню академічну, соціокультурну та психологічну інтеграцію.

Особливого значення набуває проблема управління адаптаційними процесами іноземних здобувачів освіти в контексті зростання вимог до конкурентоспроможності українських закладів вищої освіти на міжнародному освітньому ринку, посилення євроінтеграційних процесів та необхідності збереження привабливості України як країни здобуття вищої освіти. За цих умов результативне управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства постає важливою складовою якості освітнього процесу, інструментом підтримки міжкультурної взаємодії та чинником розвитку міжнародної освітньої співпраці.

Важливим є й те, що ефективне управління адаптацією іноземних студентів дозволяє розв'язувати комплекс педагогічних, організаційних, соціально-психологічних і культурних завдань, пов'язаних із забезпеченням успішного входження здобувачів у нове освітнє середовище, подоланням комунікативних та академічних бар'єрів, формуванням сприятливих умов для їх навчання й інтеграції в український соціум. Саме тому дослідження управлінських механізмів адаптації іноземних громадян та осіб без громадянства є своєчасним, суспільно значущим і науково затребуваним.

Актуальність проблеми управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, спрямованість на вдосконалення управлінського супроводу цього процесу підтверджують потребу в дослідженні зазначеного феномену, теоретичному обґрунтуванні його концептуальних засад, розробленні моделі управління адаптацією та експериментальній перевірці її дієвості. Власне, на розв'язання цього наукового завдання й спрямоване дисертаційне дослідження Людмили Бобової.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є органічно пов'язаною з пріоритетними напрямками модернізації вищої освіти та виконана відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри менеджменту освіти та права Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Трансформація професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету післядипломної освіти» (реєстраційний номер УкрІНТЕІ 0120U104637). Тему дисертації затверджено Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України та погоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України, що засвідчує її відповідність державним, галузевим і науковим пріоритетам розвитку освіти.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертанткою на підставі опрацювання значного масиву наукових джерел, аналізу нормативно-правового забезпечення, узагальнення теоретичного й прикладного досвіду дослідників здійснено комплексне дослідження проблеми управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України. З аналізу дисертаційної роботи стає очевидним, що авторкою ґрунтовно досліджено змістову сутність базових дефініцій дослідження, зокрема: «адаптація іноземних громадян та осіб без громадянства», «управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України», «адаптивне освітнє середовище», «адаптаційний потенціал», «системний підхід в управлінні адаптаційними процесами», «інтеграція іноземних здобувачів освіти в соціум».

Цінним науковим доробком вважаємо уточнення змісту зазначених понять в авторській інтерпретації, а також визначення критеріїв, показників та розроблення інструментарію оцінювання результативності управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України. На схвалення заслуговують напрацювання авторки щодо розроблення факторно-критеріальної (кваліметричної) субмоделі, яка забезпечує моніторинг та оцінювання ефективності адаптаційних процесів.

До найбільш суттєвих наукових результатів відносимо теоретичне обґрунтування, розроблення та експертне оцінювання авторської моделі управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, яка вирізняється цілісністю, структурованістю й практичною спрямованістю. Значущим результатом дослідження є також розроблення методики використання зазначеної моделі в управлінській практиці закладів вищої освіти та методичних рекомендацій щодо її впровадження.

До вагомих результатів дисертаційного дослідження слід віднести й виявлення, теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження ефективності організаційно-педагогічних засад управління адаптаційними процесами іноземних здобувачів освіти в умовах інтернаціоналізації освітнього простору. Безперечною науковою цінністю характеризуються положення авторки щодо удосконалення механізмів управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства, що розширюють наукові уявлення про можливості розвитку освітнього менеджменту в сучасних умовах.

Нові факти, одержані здобувачем. У дисертаційній роботі вперше теоретично обґрунтовано та розроблено модель управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, що охоплює взаємопов'язані цільовий, нормативно-теоретичний, змістовно-функціональний, технологічний та продуктивно-рефлексивний блоки, які забезпечують цілісність, керованість і результативність адаптаційного процесу та враховують сучасні виклики інтернаціоналізації освіти й міжкультурної взаємодії.

Дисертанткою розроблено та науково обґрунтовано методику використання авторської моделі управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, що передбачає поетапне впровадження управлінських впливів, спрямованих на забезпечення академічної, соціокультурної та психологічної адаптації іноземних здобувачів освіти, а також практичні шляхи її реалізації в діяльності закладів вищої освіти.

Новим науковим результатом є розроблення факторно-критеріальної (кваліметричної) субмоделі оцінювання результативності управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства, що дозволяє здійснювати моніторинг стану адаптаційних процесів, визначати рівень їх результативності та оцінювати якість управлінських рішень у цій сфері.

Обґрунтовано критерії й показники результативної адаптації іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, а також уточнено зміст базових понять дослідження, що суттєво поглиблює наукові уявлення про управління адаптаційними процесами в умовах сучасного освітнього простору.

Подальшого розвитку набули положення теорії управління закладом вищої освіти в умовах інтернаціоналізації, механізми управління адаптаційними процесами іноземних здобувачів освіти, а також змістове наповнення управлінського супроводу їхньої інтеграції в освітнє середовище. Розширено наукові підходи до використання організаційних форм, методів і засобів управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства у практиці закладів вищої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації та публікацій Людмили Бобової дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів. Опрацювання значного масиву наукових джерел, аналіз нормативно-правової бази, вітчизняного й зарубіжного досвіду забезпечили можливість всебічного дослідження предмета наукового пошуку та формулювання аргументованих висновків.

Новизна й вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом теоретичних джерел; використанням системного, компетентнісного, адаптивного та інших наукових підходів до дослідження проблеми управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України; застосуванням комплексу взаємопов'язаних теоретичних, емпіричних та статистичних методів, адекватних меті, завданням і логіці дослідження; а також апробацією та практичним впровадженням результатів дослідження.

Науковий апарат, представлений у вступі дисертації, характеризується логічністю, цілісністю й методологічною вираженістю та дає можливість чітко простежити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми. Дисертацію підготовлено на належному науковому рівні, авторка володіє теорією проблеми, сучасним інструментарієм її дослідження та демонструє здатність до наукового узагальнення й самостійного розв'язання поставлених завдань.

Позитивне враження справляє структура роботи, логіка викладу матеріалу, а також представлені таблиці, рисунки, моделі й додатки, які доповнюють основний зміст дисертації, унаочнюють ключові положення дослідження та підтверджують його доказову базу. Зміст анотацій повною мірою відображає основні результати й положення дисертаційної роботи.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім та підтверджується публікаціями авторки у фахових виданнях, апробацією основних положень на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також впровадженням результатів дослідження у практику діяльності закладів вищої освіти, що додатково засвідчує достовірність і практичну значущість сформульованих у дисертації наукових положень і висновків.

Значення одержаних результатів для науки і практики. Ретельний та всебічний аналіз дисертаційного дослідження Людмили Бобової уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, що мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки, освітнього менеджменту та практики діяльності закладів вищої освіти.

Теоретичне й практичне значення представлених у дисертації результатів підтверджується ґрунтовним аналізом теоретико-методологічних засад управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, уточненням поняттєво-категоріального апарату дослідження, розробленням моделі управління адаптаційними процесами та відповідного діагностичного інструментарію оцінювання їх результативності.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні й можливості впровадження в управлінську практику закладів вищої освіти авторської моделі управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання, методики її використання, факторно-критеріальної (кваліметричної) субмоделі моніторингу адаптаційних процесів, а також методичних рекомендацій щодо вдосконалення управлінського супроводу адаптації іноземних здобувачів освіти.

Вагоме прикладне значення мають запропоновані в дисертації підходи до організації адаптивного освітнього середовища, удосконалення механізмів управління академічною, соціокультурною та психологічною адаптацією іноземних студентів, а також інструменти оцінювання якості управлінських рішень у цій сфері. Практична цінність результатів дослідження посилюється можливістю їх використання у діяльності адміністрацій закладів вищої освіти, структур міжнародного співробітництва, підготовчих відділень для іноземних громадян, а також у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Основні положення й висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані під час удосконалення управлінської практики закладів вищої

освіти, розроблення нормативно-методичного забезпечення роботи з іноземними здобувачами освіти, у професійній підготовці майбутніх менеджерів освіти, у наукових дослідженнях проблем освітнього менеджменту та інтернаціоналізації вищої освіти. Запропоновані матеріали доцільно використовувати також у проведенні науково-методичних семінарів, програмах післядипломної освіти та в системі професійного розвитку фахівців, відповідальних за супровід іноземних студентів.

Підтвердження достовірності зроблених висновків знаходимо у практичній спрямованості дослідження, експертному оцінюванні авторської моделі, апробації результатів дослідження та їх упровадженні у діяльність закладів вищої освіти, що засвідчує наукову цінність і прикладну значущість одержаних результатів.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані з метою подальших наукових розвідок, присвячених проблемам управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти, розвитку освітнього менеджменту в умовах інтернаціоналізації, а також удосконалення механізмів управлінського супроводу адаптаційних процесів. Результати дослідження доцільно використовувати у процесі розроблення навчально-методичних матеріалів, програм підвищення кваліфікації, методичних рекомендацій та практичних інструментів для роботи з іноземними здобувачами освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій значною мірою забезпечується логічною структурою роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу відповідають поставленим завданням і меті дослідження.

У першому розділі висвітлено теоретичні основи управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України, проаналізовано сутність ключових понять, нормативно-правове забезпечення та вітчизняний і зарубіжний досвід.

У другому розділі представлено моделювання процесу управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства, обґрунтовано авторську модель, методику її використання та кваліметричний інструментарій оцінювання.

У третьому розділі висвітлено процедуру експертного оцінювання дієвості авторської моделі, подано результати її перевірки та методичні рекомендації щодо практичного використання.

Загалом дисертація є завершеним, логічно структурованим дослідженням, у якому забезпечено цілісність наукового задуму та послідовність його реалізації.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Наукові результати, основні положення, висновки та рекомендації достатньо повно відображено в наукових публікаціях авторки, зокрема у фахових виданнях та матеріалах науково-практичних конференцій, що забезпечує належний рівень апробації результатів дослідження.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. За результатами аналізу матеріалів дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Виявлені текстові збіги мають характер коректного цитування та супроводжуються належними посиланнями. Робота є самостійним науковим дослідженням і відповідає принципам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних результатів, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У роботі доцільним було б ширше представити порівняльний аналіз зарубіжних моделей управління адаптацією іноземних студентів та можливості їх імплементації в український освітній простір.

2. Потребують подальшого розвитку питання цифрового супроводу адаптаційних процесів та використання цифрових сервісів як інструментів управління адаптацією іноземних здобувачів освіти.

3. Бажаною була б детальніша конкретизація механізмів упровадження авторської моделі в різних типах закладів вищої освіти.

4. Окремі положення щодо експертного оцінювання моделі могли б бути підсилені більш розгорнутою інтерпретацією результатів.

Наголосимо, що висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження.

Висновок. На підставі здійсненого аналізу, з урахуванням актуальності, обґрунтованості основних положень, наявних наукової новизни, теоретичної і практичної значущості та достовірності отриманих результатів правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація БОБОВОЇ Людмили «Управління адаптацією іноземних громадян та осіб без громадянства до навчання у закладах вищої освіти України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, №502 від 19 травня 2023 року, №507 від 3 травня 2024 року), та чинним вимогам до оформлення дисертацій,

Вважаємо, що БОБОВА Людмила заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського
національного університету

Оксана КРИЧКІВСЬКА

Оксана Кричківської
НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ